

הפעולות הכספיות של מוסדות הגמל והביטוח

I. קופות הגמל¹

בשנת 1961 נמשכה הצבירה המהירה בקרנות קופות הגמל. הצבירה השנתית הסתכמה ב-124 מיליון ל"י לעומת 104 מיליון ל"י ב-1960, ובכך הגיע סך נכסי הקופות בסוף 1961 ל-625 מיליון ל"י.

לוח י"ח-1

נכסי הקופות והצבירה השנתית, 1957 עד 1961

השנה	הנכסים בסוף השנה	הצבירה השנתית בנכסים	אחוז הגידול בסך כל הנכסים
	מיליוני ל"י		
1957	232	56	31.8
1958	305	73	31.4
1959	397	92	30.2
1960	501	104	26.2
1961	625	124	24.8

ה מקור: דנבי חקופות המאושרות — משרד האוצר, רשות החיסכון.

צבירה רבת ממדים זו מהווה חלק ניכר מחסכונות משקי הבית². סכום ההפרשות לקופות עלה מ-114 מיליון ל"י ב-1960 ל-137 מיליון ל"י ב-1961, דהיינו גידול של 23 מיליון ל"י או 20 אחוזים לעומת גידול של 17 אחוזים ב-1960. גידול זה ב-1961 נובע משני מקורות: עלייה בשכר החודשי הממוצע לעובד ב-12 אחוזים, בערך; והצטרפותם של חברים חדשים בעקבות עליית מספר המועסקים ב-5 אחוזים. מאידך, שלא כבשנת 1960, היו ממדי ההצטרפות של קופות תגמולים לקרנות פנסיה, הכרוכה בהעלאות בשיעורי ההפרשות, מצומצמים³.

¹ הדיון בפרק זה כולל הן קופות מאושרות לצורך הקלות במס והן קופות שאינן מאושרות.

² ראה לוח י"ט בפרק י"ט, "ההיסכון".

³ במידה שבקופה, המצטרפת לקרן פנסיה, נהג המעביד להפריש הן לחשבון תגמולים והן לחשבון פיצויים שיעור כולל של 13½ אחוזים משכר העובד, אין ההצטרפות כרוכה בהעלאת שיעורי ההפרשות. אך אם הפריש המעביד שיעור של 5 אחוזים לחשבון התגמולים בלבד, כרוכה ההצטרפות בהעלאת שיעור ההפרשה שלו.

הצבירה השנתית בקופות, 1958 עד 1961

1961 ***	1960	1959	1958	
136.5	114.0	97.2	78.9	הפרשות העובדים והמעבידים לקופות
37.0	33.2	28.0	21.2	הכנסות מריבית על השקעות ותקבולים אחרים *
40.0	34.7	25.0	20.4	תשלומים ** לחברים ולחברים שפרשו *
9.5	8.4	8.1	6.8	הוצאות שוטפות
124.0	104.1	92.1	72.9	הצבירה השנתית בקופות

* לרבות הגידול בסעיף "זכאים" במאזני הקופות (ראה לוח י"ח-4), הנובע מכך שחלק מהתשלומים לחברים טרם נמשך מהקופה.
 ** תשלומי פנסיה, תגמולים, פיצויים ותשלומים סוציאליים אחרים.
 *** אומדן.
 ח.מ.ק.ר: לגבי הקופות המאושרות — משרד האוצר, רשות החיסכון.

סכום התשלומים לחברים שפרשו, הכוללים תשלומי פנסיה, תגמולים, פיצויים ותשלומים סוציאליים אחרים, גדל ב-5 מיליון בלבד, והסתכם ב-40 מיליון ל"י. תשלומים אלו מהווים עדיין חלק קטן יחסית מההפרשה השנתית לקופות, בעיקר כתוצאה ממבנה הגילים הצעיר של חברי הקופות. תשלומים אלה עלו מ-25 אחוזים מההפרשות בשנים 1958 ו-1959 ל-30 אחוזים ב-1960, וירדו קמעה ל-29 אחוזים ב-1961.

גורמים אלה והעלייה ברווחי הקופות הביאו לגידול הצבירה השנתית מ-104 מיליון ל"י ב-1960 ל-124 מיליון ל"י ב-1961. אולם החיסכון הנקי במסגרת הקופות, כלומר הצבירה השנתית בניכוי הגידול בהלוואות לחברים, עלה במידה מועטת יותר, מ-93 מיליון ל"י ב-1960 ל-104 מיליון ל"י ב-1961. העלייה המתונה יותר בחיסכון הנקי מקורה בכך שיתרת ההלוואות לחברים עלתה בשנה זו ב-20 מיליון ל"י לעומת 11 מיליון ל"י ב-1960.

הגידול הרב בצבירה השנתית ב-1961, שבה היה קצב עליית המחירים מהיר יותר מאשר בכל אחת משלוש השנים שקדמו לה, מבליט את חשיבותן של הקופות ככלי חיסכון בתקופות אינפלציה. החיסכון במסגרת הקופות הוא חיסכון חווי, הקשור בשינוי הנומינלי בשכר. כתוצאה מהסכם תוספת הווקר עולה השכר בד בבד עם המחירים, ובעקבות עליית השכר גדל סכום ההפרשות לקופות. משום כך חל עם עליית המחירים גידול בצבירה השנתית, כל עוד קטן יחסית היקף התשלומים לעובדים. מאידך, יש לעליית המחירים גם השפעה הפוכה: גובר לחץ החברים לקבלת הלוואות מהקופות, כפי שאירע ב-1961. הגברת הביקוש להלוואות דווקא בשעת עליית מחירים מקורו בכך, שבניגוד למקובל לגבי הלוואות לזמן בינוני אין הלוואות הקופות צמודות, והן ניתנות בריבית שאינה עולה, בדרך כלל, על 6 אחוזים. הגידול בהלוואות הניתנות, בדרך כלל, לתקופה של שנתיים עד חמש שנים, מביא, איפוא, להאטת גידול החיסכון הנקי של משקי הבית באמצעות הקופות.

מן הראוי להדגיש, שהקופות לא מיצו עדיין את מלוא הפוטנציאל של שדה פעולתן. כ-30 אחוזים מכלל השכירים — 70 אלף עובדי המדינה ומוסדות ציבוריים שונים ו-80 אלף שכירים בלתי מאורגנים — אינם משתייכים כלל לקופות גמל, ורק כ-15 אחוזים מן העצמאיים חוסכים בקופות אלו.

לוח י"ח-3

"מאזן התשלומים" המאוחד של קופות הגמל וחברת "גמול", 1958 עד 1961
(מיליוני ל"י)

** 1961						** 1961					
אחוזים	מיליוני ל"י	* 1960	1959	1958		אחוזים	מיליוני ל"י	* 1960	1959	1958	
תשלומים						תקבולים					
					הלוואות באמצעות ניירות ערך						ממשקי בית
					ואשראי אחר ;						מעסקים פרטיים
					לסנטור הציבורי ***						גידול ביתרות רווחים,
					ולחברות ממשלתיות						של הקופות ושל "גמול"
					למוסדות כספיים						שלא נזקפו
					ולבנקים ****						לחשבונות הגמל
					למשקי בית ולמוסדות						
					שלא למטרת רווח						
					לעסקים פרטיים *****						
					השקעות בנכסי דלא נידי						
100.0	129.3	105.4	92.8	73.4	סך כל התשלומים	100.0	129.3	105.4	92.8	73.4	סך כל התקבולים *****

* מספרים מתוקנים.

** אומדן.

*** הממשלה, המוסדות הלאומיים והרשויות המקומיות.

**** להוציא את פקדונות הקופות ב"גמול", המופיעים בלוח זה כהשקעות הקופות בסנטור הציבורי, בעסקים ובמוסדות שלא למטרת רווח, באמצעות "גמול".

***** בעיקר מפעלים עסקיים של ההסתדרות.

***** ההפרש בין סך כל התקבולים בלוח זה לבין כסום הצבירה השנתית בלוח י"ח-2 נובע מכך שחלק מרווחי חברת "גמול" אינם פועכים לקופות.

1. זרמי כספים לפי מקטורים

א. התקבולים. סך תקבולי הקופות הגיע בשנת 1961 ל-129 מיליון ל"י לעומת 105 מיליון ל"י ב-1960.¹ כ-90 אחוזים מתקבולים אלה מקורם בחסכונות משקי הבית. סכום התקבולים ממשקי הבית הגיע ב-1961 ל-112.7 מיליון ל"י לעומת 94.1 מיליון ל"י ב-1960.² סכום זה מורכב בעיקרו מעודף הפרשות על תשלומים, ובמיעוטו — מרווחי הקופות, שהועברו לזכות חשבונות הגמל. גם רווחים אלה הנובעים מפעולות בכספי החברים, יש לראות כחסכונות החברים. הפרשות המעבידים מהוות, אמנם, כשני שלישים מההפרשות, אך, למעשה, גם הן בגדר חסכונות של משקי הבית; מבחינתם של המעבידים הפרשות אלה הן חלק מתשלומי השכר.

התקבולים מעסקים פרטיים הסתכמו ב-1961 ב-11.6 מיליון ל"י. תקבולים אלה נובעים מהפרשות של מעבידים לקרנות הפיצויים המרכזיות המנוהלות על ידי כמה בנקים. לצורך הניתוח נעשתה הבחנה בין השתתפותו של המעביד בקרן פיצויים מרכזית לבין הפרשותיו לחשבון פיצויים בקופות המנוהלות על ידי העובדים. שני טעמים לכך:

(1) כשהעובדים מאורגנים בקופה משלהם, נמצאת קרן הפיצויים, בדרך כלל, בבעלות הקופה, בעוד שכאשר המעביד מאורגן בקופה מרכזית נמצא הקרן בבעלותו.

(2) במקרה הראשון אין האחריות לתשלום הפיצויים מוטלת בדרך כלל על המעביד, אלא על הקופה. בעוד שבמקרה השני היא מוטלת על המעביד בלבד.

מכאן, שהפרשה לחשבון פיצויים בקופת עובדים היא בבחינת הוצאה שאין אחריה כל תביעה מצד המעביד, ואילו הפרשה לקופה מרכזית היא בבחינת צבירת נכסים כספיים על ידי המעביד. הצבירה בקופת פיצויים מרכזית היא, איפוא, חיסכון של המעביד, בעוד שהפרשותיו לקופות העובדים מצטרפות לחסכונות של משקי הבית. הבחנה זו יש לה, אמנם, תוקף בדרך כלל, אך יש גם שקרן הפיצויים בקופה של עובדים נמצאת, למעשה, בבעלותו של המעביד, ובמקרים אלה יש לראות את הפרשותיו לקרן בבחינת חסכונות שלו, ולא של משקי הבית. בלוח י"ח-3 יש משום כך הטיית-מה כלפי מטה בסכומי התקבולים מעסקים פרטיים, ובה במידה מוטים כלפי מעלה סכומי התקבולים ממשקי הבית.

ב. התשלומים. 60 אחוזים מסך ההשקעות הופנו ב-1961 לסקטור הציבורי ולעסקים פרטיים. האשראי הניתן לסקטור הציבורי הסתכם ב-37 מיליון ל"י לעומת 31 מיליון ל"י ב-1960. אשראי זה התבטא ברכישה מוגברת של איגרות-חוב ממשלתיות.

לעומת זאת, חלה ירידה ניכרת בהיקף האשראי למוסדות הכספיים והבנקאיים. האשראי למוסדות הכספיים מתבטא בעיקרו ברכישה איגרות-חוב מאושרות של מוסדות אלה, ואילו האשראי למוסדות הבנקאיים לובש צורה של פקדונות. כלל האשראי למוסדות הבנקאיים והכספיים, שהגיע ב-1960 ל-51 מיליון ל"י, ירד ב-1961 ל-28 מיליון ל"י בלבד. ירידה זו של 23 מיליון ל"י מורכבת מירידה של 53 מיליון ל"י בסכום האשראי למוסדות הבנקאיים, ומעליה של 30 מיליון ל"י באשראי למוסדות הכספיים. הירידה התלולה באשראי למוסדות הבנקאיים נובעת מירידה של 18 מיליון ל"י ביתרת פקדונות הקופות שהגיע מועד פירעונם — לעומת גידול של 35 מיליון ל"י ב-1960; עם ביטול הסדר "הפקדונות המיוחדים" ב-1960, לא הופקדו מחדש סכומי "הפקדונות המיוחדים" שהגיע מועד פירעונם. מאידך, עלה האשראי למוסדות הכספיים מ-16 מיליון ל"י ב-1960 ל-46 מיליון ל"י ב-1961.

מן הראוי להדגיש, שהירידה ביתרת ה"פקדונות המיוחדים" לא התבטאה במשיכת כספים

¹ ההפרש בין סכומים אלו לבין סכום הצבירה השנתית לפי לוח י"ח-2 נובע מכך שחלק מרווחי חברת "גמול" אינם מועברים לקופות.

² בניגוד לדו"חות הקודמים נרשמו ההפרשות לקופות כדון וחשבון זה בתורת רכישת נכסים פיננסיים על-ידי פרטים ולא בתורת גביית תקבולי העברה על ידי הקופות.

מהבנקים. הצדדים המעוניינים הגיעו לידי הסדר, שלפיו רכשו הקופות בסכום הפירעון איגרות חוב מאושרות של חברת "ביצור"¹, שתמורתן הופקדה על ידי חברה זו באחד הבנקים הגדולים. הסדר דומה נקבע גם לגבי ה"פקדונות המיוחדים" בחברת "גמול", המשמשת מוסד השקעות של הקופות. יתרת פקדונות אלו פחתה, אמנם, ב-28 מיליון ל"י, אך בסכום זה רכשו הקופות איגרות חוב של "גמול", שאושרו על ידי האוצר "כהשקעה מוכרת". ביטול הסדר ה"פקדונות המיוחדים"² לא הביא, איפוא, לפי שעה כל שינוי ביעודי ההשקעות, פרט לתוספת עוד גוף מתווך אחד לשרשרת המוסדות העוסקים בהשקעת חסכוניות חברי הקופות. מאידך, אם נצרף לפקדונות הקופות בבנקים גם את פקדונות מוסדות ההשקעה שלהן, נמצא, שבניגוד לשלוש השנים הקודמות, לא חל השנה כל גידול ביתרת הפקדונות הללו.

באשראי לעסקים פרטיים חלה השנה עלייה ניכרת. אשראי זה הסתכם ב-37 מיליון ל"י לעומת 12 מיליון ל"י ב-1960. כאן כלולים בעיקר הלוואותיה של חברת "גמול" למפעלים העסקיים של ההסתדרות, שהסתכמו ב-16 מיליון ל"י, והגידול ביתרת חובות המעבידים שהסתכם ב-14 מיליון ל"י. כמחצית הגידול בחובות המעבידים נבעה מגידול חובותיהם של קבלני בניין. היקף ההלוואות למשקי הבית היה כפול מאשר ב-1960 עקב גידול של 20 מיליון ל"י ביתרת ההלוואות לחברים. נראה, שעם עליית המחירים ב-1961 והתגברות הציפיות לפיחות גבר לחץ החברים לקבלת הלוואות.

בסיכומי של דבר, הגיע היקף ההשקעות של הקופות, לרבות ההשקעות באמצעות "גמול", ל-129 מיליון ל"י ב-1961 לעומת 105 מיליון ל"י ב-1960.

2. התפתחויות במבנה מאזוני הקופות

כתוצאה מהגידול במקורות הכספיים של הקופות ובהיקף השקעותיהן והלוואותיהן הגיע סך נכסי הקופות בסוף 1961 ל-625 מיליון ל"י לעומת 501 מיליון ל"י בסוף 1960. בצד הנכסים חל עיקר הגידול בניירות הערך, בעוד שבפקדונות חלה ירידה ניכרת; בצד ההתחייבויות היה עיקר הגידול בקרן הפנסיה.

א. נכסים. שינוי בולט חל במבנה הנכסים כתוצאה מביטול ההסדר בדבר ה"פקדונות המיוחדים". הסוג היחיד של "השקעה המוכרת" במסגרת התקנות הוא כיום רכישת ניירות ערך מאושרים. ואמנם, חלה ירידה ניכרת בסעיף ה"פקדונות המיוחדים" לעומת עלייה ניכרת בסעיף ניירות הערך. העלייה בסכום ניירות הערך נובעת לא רק מהמרת פקדונות, שהגיע מועד פירעונם, באיגרות חוב, אלא בעיקר מהגידול הניכר באמצעי הקופות. הגדלת השיעור הנדרש של "השקעה מוכרת" מ-65 ל-75 אחוזים³ הביאה אף היא לרכישה המוגברת של איגרות החוב. לעומת גידול של 56 מיליון ל"י ב-1960 הרי עלה סכום ניירות הערך שברשות הקופות ב-1961 ב-122 מיליון ל"י, והגיע ל-293 מיליון ל"י⁴. כתוצאה מכך עלה חלקם של ניירות הערך בסוף 1961 ל-47 אחוזים מכלל נכסי הקופות לעומת 34 אחוזים בסוף 1960. ההפרש בין אחוז ניירות הערך היום לבין השיעור, הנדרש לפי התקנות, מקורו בכך ש"פקדונות מיוחדים", שטרם הגיע מועד פירעונם, נחשבים אף הם כ"השקעה מוכרת". כ-98 אחוזים מסכום ניירות הערך שברשות הקופות הם ניירות ערך מאושרים.

¹ המסונפת ליחברת העובדים של ההסתדרות.

² דיון מפורט על התקנות הובא בדו"ח בנק ישראל, 1960.

³ מכלל הנכסים, בניכוי חוב המעביד.

⁴ הגידול בסכום ניירות הערך, בסך 122 מיליון ל"י, גבוה ביחס לסך כל ההנפקות, נטו, של איגרות החוב ב-1961 (ראה פרק כ', "שוק ניירות הערך"). נראה שהסכום לגבי הקופות מוטא כלפי מעלה, כיוון שהוא כולל סכומים שנעודו, אמנם, לרכישת איגרות חוב, אולם הקניות בהם נעשו, למעשה, רק בתחילת 1962.

הנכסים וההתחייבויות של קופות הגמל, 1958 עד 1961

סוף 1961 **		סוף 1960 *		סוף 1959		סוף 1958		
מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	
1.5	9.4	1.9	9.4	1.4	5.5	1.9	5.7	נכסים
8.2	51.0	13.7	68.6	10.4	41.3	5.6	17.2	פקדונות עובר ושב ומזומנים
7.2	45.2	14.3	71.6	12.2	48.3	11.7	35.7	פקדונות "מיוחדים" בבנקים
1.3	8.4	1.4	7.2	4.1	16.2	7.4	22.6	פקדונות "מיוחדים" ב"גמול"
2.7	17.1	2.7	13.3	6.1	24.3	7.6	23.1	פקדונות אחרים לזמן קצוב בבנקים
46.9	293.3	34.1	170.7	28.9	114.8	24.0	73.3	פקדונות אחרים לזמן קצוב ב"גמול"
16.2	101.3	16.2	81.1	17.7	70.3	19.1	58.3	ניירות ערך
9.4	59.0	8.9	44.6	11.2	44.3	13.5	41.2	הלוואות לחברים
1.4	8.6	1.6	8.3	2.0	8.2	3.1	9.4	חוב המעביד
3.5	21.8	3.4	17.0	3.9	15.3	4.0	12.1	הלוואות למפעלים ***
1.6	10.0	1.8	9.3	2.1	8.5	2.1	6.3	נכסי דלא ניידי
								שונות ***
100.0	625.1	100.0	501.1	100.0	397.0	100.0	304.9	סך כל הנכסים
48.8	304.7	46.2	231.6	44.8	177.7	40.3	123.0	התחייבויות
29.9	187.0	30.4	152.4	32.1	127.6	37.6	114.5	קרן פנסיה
11.3	70.6	10.8	54.1	9.7	38.4	9.0	27.5	קרן תגמולים
5.4	34.0	6.4	32.0	6.6	26.1	6.2	18.9	קרן פיצויים
0.5	3.0	0.7	3.7	0.8	3.1	0.3	0.8	קרנות סוציאליות שונות *****
0.5	3.0	0.9	4.4	1.4	5.8	1.6	5.0	קרן מימוש השקעות
0.6	3.8	0.9	4.3	0.8	3.3	0.9	2.6	קרן שמורה
3.0	19.0	3.7	18.6	3.8	15.0	4.1	12.6	יתרת חשבון רווח והפסד
								זכאים *****
100.0	625.1	100.0	501.1	100.0	397.0	100.0	304.9	סך כל ההתחייבויות

* מספרים מתוקנים.

** אומדן.

*** מפעלים משקיים של ההסתדרות.

**** בעיקר חיובי ריבית וביטוח חיים.

***** קרן עזר, שיקום, מחלה, חופשת חג וכו'.

***** בעיקר קרן חופשה וחברים שעזבו.

ה מ ק ר : לנבי הקופות המאושרות — משרד האוצר, רשות החסיכות.

לעומת עלייה בסכום ניירות הערך חלה, כאמור, ירידה ניכרת בסכום "הפקדונות המיוחדים". הירידה בפקדונות אלה מ-142 מיליון ל"י בסוף 1960 ל-96 מיליון ל"י בסוף 1961 הביאה לירידת חלקם של כלל הפקדונות לזמן קצוב בבנקים וב"גמול" מ-32 אחוזים בסוף 1960 ל-19 אחוזים בסוף 1961.

יתרת ההלוואות לחברים עלתה מ-81 מיליון ל"י בסוף 1960 ל-101 מיליון ל"י בסוף 1961. בכך נפסקה מגמת הירידה במשקלן של הלוואות אלה, שציננה את השנים האחרונות: מ-19 אחוזים בסוף 1958 ירד חלקן של ההלוואות לחברים ל-16 אחוזים בסוף 1960, והוא נשאר על רמה זו גם בסוף 1961.

גם ביתרת חוב המעביד חלה ב-1961 עלייה ניכרת — לאחר הפסקה ב-1960. עלייה זו הביאה להגדלת חלקו של סעיף זה בכלל הנכסים: מ-13.5 אחוזים בסוף 1958 ירד משקלו של חוב זה ל-8.9 אחוזים בסוף 1960, אך הוא שב ועלה ל-9.4 אחוזים בסוף 1961.

ב. ה ת ח י י ב ו י ו ת . בשנת 1961 חלה עלייה נוספת בחלקו של סעיף קרן הפנסיה, שהגיע ל-48.8 אחוזים לעומת 46.2 אחוזים בסוף 1960, 44.8 אחוזים בסוף 1959 ו-40.3 אחוזים בסוף 1958. במקביל לכך חלה ירידה מתמדת בחלקו של סעיף קרן התגמולים, מ-37.6 אחוזים בסוף 1958 ל-29.9 אחוזים בסוף 1961.

עליית משקלה של קרן הפנסיה וירידת משקלה של קרן התגמולים נובעים בעיקר משתי סיבות:

(1) הפיכתן של קופות תגמולים לקרנות פנסיה. כאמור, פעל השנה גורם זה בהיקף מצומצם בלבד.

(2) שיעור ההפרשות לקרן הפנסיה כפול משיעור ההפרשות לקרן התגמולים. נוסף לכך היה סכום התשלומים לעוזבים גבוה יותר, יחסית, בקרנות התגמולים מאשר בקרנות הפנסיה. בסיכומו של דבר, גדלה קרן הפנסיה 1961 ב-73 מיליון ל"י והגיעה ל-305 מיליון ל"י לעומת 232 מיליון ל"י בסוף 1960. למעלה מ-90 אחוזים מסכומים אלו כלולים בשבע קרנות הפנסיה הארציות של ההסתדרות; מרביתן של יתר 380 הקופות הקיימות הן קופות תגמולים. בידי הקרנות ההסתדרותיות למעלה מ-65 אחוזים מכלל נכסי הקופות.

לעומת גידולה של קרן הפנסיה, פחתה, כאמור, חשיבותה היחסית של קרן התגמולים. הירידה הואטה במידת-מה עקב הגידול שחל באמצעיהן של קופות התגמולים לעצמאיים, שהחלו את פעולתן רק בסוף 1957. סך נכסיהן של קופות אלה עלה מ-7.4 מיליון ל"י בסוף 1959 ל-11.7 בסוף 1960 ול-15.5 בסוף 1961.

II. חברות הביטוח

1. מגמות ההתפתחות העיקריות

הדיון כאן מקיף רק את אותן חברות הביטוח, אשר הוגדרו בתורת שכאלה על ידי המפקח על הביטוח, והנתונות תחת פיקוחו¹.

למרות התרחבותן הרבה של חברות הביטוח למן 1957, השנה שבה הוחל בביטוח חיים צמוד-ערך, מצומצם עדיין היקף הביטוח בארץ לעומת ארצות מפותחות. בחלקו נובע הדבר מכך, שטרם נתפשטה ההכרה בחשיבות שירותי הביטוח, ובחלקו הוא תוצאה מכך, שקופות הגמל וקופות הפנסיה התקציביות, שבמסגרתן מבוטחים מרבית השכירים במשק, ממלאות במידה מסוימת תפקיד של חברות ביטוח חיים. קיומו של המוסד לביטוח לאומי משפיע גם הוא על היקף הביטוח במסגרת חברות הביטוח.

¹ לא נכללו — המוסד לביטוח לאומי, הקופות לביטוח הרדי, והאגודות השיתופיות לביטוח.

בחברות הביטוח הישראליות היה קצב הגידול של היקף הביטוח, בעיקר ביטוח החיים, מהיר מאשר בחברות הזרות הפועלות בארץ. הדבר נובע ממיעוט מספרן של החברות הזרות העוסקות בביטוח חיים, ומכך שאף הללו איחרו לסגל לעצמן את שיטת ביטוח החיים הצמוד. שיטה זו, שהיא בבחינת חידוש בישראל, היתה חיונית לעידוד ביטוח החיים בארץ, אשר האינפלציה הממושכת הביאה אותו לידי התנוונות.

במסגרת ביטוח החיים הצמוד ניתן למבוטח להצמיד את ערך הפוליסה שלו למדד המחירים או לדולר. בשנים שעברו היתה ההצמדה למדד נפוצה יותר — ב־1959 הסתכמו תקבולי הפרמיות בביטוח זה ביותר מכפליים מאשר בביטוח הצמוד לדולר. אולם עם התגברות הציפיות לפיחות נשתנו יחסי הגודל, וב־1961 היו התקבולים בשני סוגי ביטוח אלה שווים כמעט. באותה שנה היוו עדיין תקבולי הפרמיות מהפוליסות הרגילות, הבלתי צמודות, כשליש מכלל תקבולי פרמיות ביטוח החיים.

לאחר התפשטות ביטוח החיים הצמוד החלו חברות הביטוח ב־1961 גם בפעולה מקפת לעידוד ביטוח גמלה, שהיתה מכוונת לאירגונם של מאה אלף העצמאיים אשר אינם מבוטחים בקופות התגמולין. ההקלות במס הכנסה, למבוטחים במסגרת זו, מהוות עידוד רב להתפשטותה של צורת ביטוח זו.

חברות הביטוח מבטחות את עצמן בביטוח־משנה — לרוב רק במסגרת הביטוח האלמנטרי, שבו רב הסיכון יותר. כ־75 אחוזים מהיקף ביטוח־המשנה נעשים בחוץ־לארץ. ביטוח־המשנה מהווה 20 אחוזים מהיקף עסקותיהן של חברות הביטוח. בשנים האחרונות עלה שיעור ביטוח־המשנה הנעשה בארץ, ואף הוקמה חברה, בבעלותן של עשר מהגדולות שבחברות הביטוח הישראליות, העוסקת בביטוח־משנה בלבד.

לוח י"ח-5

הנכסים, תקבולי הפרמיות ומספר פוליסות ביטוח החיים של סקטור הביטוח, והשייר העצמי של חברות הביטוח הישראליות*, 1956 עד 1961 (מיליוני ל"י)

השנה	סך כל הנכסים לסוף השנה		סך כל תקבולי הפרמיות**		מספר פוליסות ביטוח חיים (אלפים)		השייר כאחוז מסך כל התקבולים מפרמיות	
	מיליוני ל"י	אחוז העלייה לעומת השנה הקודמת	מיליוני ל"י	אחוז העלייה לעומת השנה הקודמת	מיליוני ל"י	אחוז העלייה לעומת השנה הקודמת	ממוצע שנתי	אחוז העלייה לעומת השנה הקודמת
1956	45.3	—	35.9	—	128	—	57.8	—
1957	55.3	22.1	43.2	20.3	149	16.4	59.4	2.8
1958	65.2	17.9	51.0	18.1	169	13.4	59.7	0.5
1959	78.8	20.8	59.2	18.0	187	10.7	61.8	3.5
1960	99.1	25.8	70.8	19.6	202	8.0	62.2	0.6
1961 ***	124.1	25.2	85.3	20.5	220	8.9	64.4	3.5

* השייר מוגדר כהפרש שבין תקבולי הפרמיות ודמי הרישום של החברות הישראליות ובין תשלומיהן לחוץ לארץ לשם ביטוח־משנה.

** תקבולי פרמיות ודמי רישום מעסקים בארץ ובחוץ לארץ. בניכוי הפרמיות שנתקבלו בתור ביטוח משנה מחברות ביטוח אחרות בישראל.

*** אומדן.

ה מק ו ר : מעובד לפי נתוני המפקח על הביטוח.

המאזן המאוחד של חברות הביטוח הסתכם ב־1961 ב־124 מיליון ל"י, והיה גבוה ב־22 אחוזים לעומת 1960. במאזן זה כלולים כל נכסי חברות הביטוח הישראליות, הן בארץ והן בחוץ־לארץ, וכן נכסיהן בארץ של חברות הביטוח הזרות הפועלות כאן. השפעה מכרעת על השקעותיהן של חברות הביטוח יש לתקנות הממשלה, המחייבות אותן להחזיק ניירות ערך שונים ביחס מסוים להכנסות מפרמיות הביטוח. מסיבה זו נשאר מבנה נכסיהן של החברות יציב במידה כה רבה. ב־1959 באו חברות הביטוח לידי הסכם עם חברת החשמל, שלפיו משקיעות הן באיגרות החוב של החברה 60 אחוזים מקרנות ביטוח החיים הצמוד, בסכום שיגיע עד 75 מיליון ל"י, כהלואה ל־35 שנה. לגבי שאר 40 האחוזים מקרנות אלה הוסכם ב־1961 עם הממשלה על השקעה שתגיע עד 50 מיליון ל"י, באותם התנאים. עיקר הגידול בנכסי החברות חל בסעיף ניירות הערך ובאשראי למבוטחים. בצד ההתחייבויות חל עיקר הגידול בקרן לביטוח חיים. קרן זו היא מקור המימון העיקרי להלוואות ולרכישת ניירות ערך. האשראי שניתן על־ידי חברות הביטוח היה מופנה בחציו לעסקים ובחציו למשקי הבית. ב־1961 הסתכמה יתרת האשראי ב־34 מיליון ל"י. מרבית ניירות הערך הם איגרות חוב ממשלתיות או של חברות ממשלתיות, בערבות הממשלה, ורק חלק מצומצם ביותר — ניירות ערך זרים, ביניהם ניירות ערך של חברת ביטוח אמריקאית, בה שותפות חברות ביטוח ישראליות.

2. חברות הביטוח הישראליות

חברות הביטוח הישראליות הן מעטות במספר — 23 מתוך 100 החברות הפועלות בארץ — אולם נכסיהן מסתכמים ב־105 מיליון ל"י — פי חמש מנכסי החברות הזרות. כמחצית החברות הישראליות, מהגדולות שבהן, עוסקות בביטוח חיים. השאר עוסקות בעיקר בסוגים שונים של ביטוח אלמנטרי, ביניהן שתי חברות העוסקות בביטוח בריאות — מעין קופות חולים. אחת מחברות הביטוח היא חברה ממשלתית — החברה לסיכונים סחר חוץ. היקפה עדיין קטן, אולם התפתחותה מהירה. היא יחידה בסוגה בישראל ועוסקת גם בביטוח נגד סיכונים פוליטיים. לחברה זו ערבות ממשלתית, והיא מפקידה את כל קרנותיה בידי הממשלה.

חברות הביטוח הישראליות מנהלות עסקי ביטוח גם מחוץ למסגרת הפיקוח על הביטוח. לכאן שייכת הקרן בנאמנות שהופקדה על־ידי הקואופרטיבים "דן" ו"אגד" בידי חברת "בניין", לשם ביטוח מכונותיהם, לאחר שחברות הביטוח סרבו לבטח אוטובוסים ונוסעים במסגרת הביטוח הרגיל. היתרה בקרן זו הסתכמה ב־1961 ב־3 מיליון ל"י. כיוצא בכך, מקיימת חברת "הסנה" סוכנות מיוחדת בשיתוף עם "צים" לשם ביטוח ימי מסוגים שאין היא מקבלת על אחריותה. סוכנות זו מנהלת עסקים רבים עם חברות זרות בחוץ לארץ.

עיקר נכסיהן של חברות הביטוח הישראליות, לרבות נכסיהן בחוץ לארץ, מרוכזים בשלושה סעיפים. ניירות הערך מהווים כ־26 אחוזים מכלל הנכסים — רובם ניירות ערך צמודים, וחלק גדול מהם — של החברות הממשלתיות, בערבות הממשלה.

ההלוואות למבוטחים הן ברובן לתקופה של שנתיים, בעיקר לעסקים, וחלקן — לתקופות המגיעות עד 10 שנים, בעיקר כמשכנתאות למשקי בית. הלוואות אלה צמודות ברובן. ההלוואות למשקי הבית גדלו בקצב מהיר יותר מאשר ההלוואות לעסקים — ביחס ישר לגידול בהכנסות מפרמיות ביטוח החיים, המיועד למשקי הבית בלבד.

בהלוואות שניתנו ובניירות הערך שנרכשו, ואשר אינם בערבות הממשלה, גדול חלקם של מפעלי חברת העובדים. הלוואות אלה ניתנו על־ידי חברת "הסנה" השייכת לחברת העובדים, והמקיפה כרבע מכלל נכסי החברות הישראליות. קו אחר המייחד חברה זו הוא היותה היחידה המפצה את מבוטחיה, שאינם כלולים במסגרת הביטוח הצמוד, על ירידת ערך הכסף. הפיצוי ניתן בצורת מענק המגיע ל־20 אחוזים מתשלומיה למבוטחים.

לוח י"ח-6

הנכסים וההתחייבויות של חברות הביטוח הישראליות, 1959 עד 1961

* 1961		1960		1959		
אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	
						נכסים
25.7	27.1	22.4	18.7	20.9	14.1	ניירות ערך
28.6	30.1	29.0	24.2	28.1	19.0	הלוואות
5.1	5.4	5.0	4.2	5.0	3.4	נכסי דלא ניידים והשקעות בחברות בת
4.3	4.5	4.0	3.3	3.4	2.3	פקדונות בבנקים, לזמן קצוב של יותר משנה
25.4	26.8	27.5	23.0	29.3	19.8	חייבים שונים**
						פקדונות עובר ושב ומזומנים בבנקים
10.9	11.5	12.1	10.1	13.3	9.0	ופקדונות אחרים לזמן קצר
100.0	105.4	100.0	83.5	100.0	67.6	סך כל הנכסים
						התחייבויות
14.8	15.6	15.0	12.5	13.9	9.4	הון עצמי
36.0	37.9	36.4	30.4	37.1	25.1	קרן ביטוח חיים
8.3	8.7	9.1	7.6	9.8	6.6	קרן ביטוח אלמנטרי
2.5	2.7	3.4	2.8	3.4	2.3	קרן ביטוח לסיכונים יוצאים מן הכלל
17.1	18.0	18.0	15.0	18.5	12.5	פקדונות חברות ביטוח אחרות
11.5	12.1	11.8	9.9	12.1	8.2	תביעות תלויות או מאושרות, בעיקר ביטוח אלמנטרי
9.8	10.4	6.3	5.3	5.2	3.5	זכאים שונים
100.0	105.4	100.0	83.5	100.0	67.6	סך כל ההתחייבויות

* אומדן.

** בעיקר סוכנים ופרמיות לנבייה.

המקור: משרד האוצר, המפקח על הביטוח.

הסעיף השלישי בגודלו בין נכסי החברות הוא סעיף "חייבים שונים". סעיף זה מורכב בעיקרו מחובות סוכני הביטוח ומחובות על חשבון תשלומי הפרמיות. ב-1961 חל בו גידול של 16 אחוזים, אולם חלקו בכלל הנכסים פחת מ-28 אחוזים ב-1969 ל-25 אחוזים ב-1961. מרבית יתרת החוב היא בענף הביטוח האלמנטרי, והרקע לה הוא, כנראה, בתנאי תחרות בין החברות השונות, שאי-ההקפדה על גביית הסכומים במועדם היא אחד מביטוייה. המפקח על הביטוח הפעיל לחץ על החברות לצמצם את סכומי חוב זה.

את הסעיף הגדול ביותר בין ההתחייבויות חברות הביטוח הישראליות מהווה קרן ביטוח חיים, שהיא בגדר חיסכון של משקי הבית. בקרן זו מצטברים מדי שנה בשנה כ-40 אחוזים מסך תקבולי ההכנסות מפרמיות ביטוח החיים. ב-1961 הסתכמה היתרה ב-38 מיליון ל"י, והיא מהווה כ-36 אחוזים מכלל ההתחייבויות של חברות הביטוח. הסעיף השני בגודלו, בצד ההתחייבויות, הוא ההון העצמי, אשר הסתכם ב-1961 ב-16 מיליון ל"י. הגידול בהון העצמי נובע בחלקו מתקנות המפקח על הביטוח, המחייבות שמירה על יחס מסוים בין ההון העצמי לכלל ההתחייבויות. כשני שלישים מן ההון העצמי הן המניות שהופצו על-ידי החברות; השליש הנותר הוא קרנות חופשיות שמקורן ברווחי החברות.

פקדונות של חברות ביטוח אחרות מהווים גם הם סכום נכבד בסך ההתחייבויות. העסקות בתוך הסקטור הן חציין עסקות ביטוח-משנה, וחציין—עסקים שוטפים במסגרת הביטוח האלמנטרי.

3. חברות הביטוח הזרות הפועלות בארץ

נכסי חברות הביטוח הזרות, הפועלות בישראל, הסתכמו ב-1961 ב-19 מיליון ל"י, מזה 7 מיליון ל"י ניירות ערך. תקנות הביטוח אינן חלות על חברות אלה, ואף על פי כן מהווים ניירות הערך הממשלתיים כ-60 אחוזים מכלל ניירות הערך שברשותן. החברות הזרות מחזיקות כמעט רק ניירות ערך ממשלתיים, בעוד שאצל החברות הישראליות מהווים הללו 20 אחוזים בלבד מכלל ניירות הערך.

החברות הזרות פועלות בעיקר בשני תחומים: ביטוח ימי וביטוח מפני אובדן רכוש ומפני אש. על אף הרכב זה של עסקותיהן היו מחצית מן ההלוואות שניתנו על ידן, בסכום כולל של 4 מיליון ל"י—ההלוואות למשקי בית על פוליסות ביטוח חיים; והמחצית האחרת ניתנה לעסקים.

פקדונותיהן של החברות הזרות בחשבון עובר ושב הסתכמו ב-3 מיליון ל"י—סכום גדול ביחס להיקף בנכסיהן. הנובע מכך שעיקר עיסוקן הוא בתחום הביטוח האלמנטרי, המצריך החזקת נכסים נזילים בשיעור רב יותר מאשר ביטוח החיים.

תקבולי החברות הזרות מפרמיות הביטוח האלמנטרי והביטוח הימי, שהסתכמו ב-15 מיליון ל"י ב-1961, היוו 22 אחוזים מכלל תקבולי הפרמיות בענפים אלה. בתקבולי פרמיות ביטוח-החיים הגיע חלקן של החברות הזרות ל-15 אחוזים. בביטוח כלי רכב גבוה יותר שיעור ההפסד בחברות הזרות מאשר בחברות המקומיות, אולם ייתכן שאין זה אלא למראית עין, שכן החברות הישראליות מכסות את הפסדיהן על-ידי ביטוח-משנה בחוץ לארץ בעוד שאצל החברות הזרות, שהן סניפים של חברות מחוץ לארץ, ייתכן שביטוח-המשנה נעשה באופן כולל במרכז. התביעות, ששולמו על ידי החברות הזרות בענפי הביטוח האלמנטרי והביטוח הימי, הסתכמו ב-1961 ב-8 מיליון ל"י, והן מהוות כ-27 אחוזים מכלל התביעות ששולמו על-ידי חברות הביטוח בארץ. שיעור זה עצמו יש בו כדי להעיד על רווחים קטנים יותר בחברות אלה לעומת החברות הישראליות, שכן, כאמור, היוו הכנסותיהן מפרמיות הביטוח האלמנטרי והביטוח הימי 22 אחוזים בלבד מכלל ההכנסות בענפי ביטוח אלה.

השקעות חברות הביטוח הנכריות בישראל, 1958 עד 1961

(מיליוני ל"י)

1961 **		1960 *		1959		
מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	
39.0	7.3	39.1	6.1	44.6	5.0	ניירות ערך
20.3	3.8	19.9	3.1	19.7	2.2	הלוואות אחרות
0.5	0.1	0.7	0.1	1.8	0.2	נכסי דלא ניידי
22.5	4.2	23.0	3.6	22.3	2.5	חייבים שונים
17.7	3.3	17.3	2.7	11.6	1.3	פקדונות עובר ושב ומזומנים בבנקים ופקדונות אחרים לזמן קצר
100.0	18.7	100.0	15.6	100.0	11.2	סך כל ההשקעות

* מספרים מתוקנים.

** אומדן.

ה מקור : משרד האוצר, המפקח על הביטוח.

4. זרמי כספים

ב־1961 חלה בעסקות הביטוח התרחבות של 30 אחוזים. ההתרחבות הקיפה את כלל תחומי הפעילות של חברות הביטוח. תקבולים מביטוח חיים מהווים 20 אחוזים מכלל תקבולי פרמיות הביטוח. אולם חלה כאן עלייה לעומת 1960, שבה היווה סעיף זה רק 17 אחוזים מכלל התקבולים. העסקות בתוך סקטור הביטוח גופו מגיעות לממדים גדולים במיוחד בגלל ביטוח־המישנה הנעשה בין החברות לבין עצמן ; מסיבה זו גדולות גם העסקות עם חוץ לארץ, המקיפות חלק גדול מביטוח־המשנה.

הצגת העסקות ב"מאזן התשלומים" שונה מאשר בדו"ח הקודם בכך, שאותו חלק מתשלומי פרמיות הביטוח, המצטבר בקרן ביטוח החיים, מוגדר כאן כחיסכון של משקי הבית, ולא כתשלום העברה.

בעסקות ביטוח־המשנה עם חוץ לארץ¹ היה הגירעון ב־1961 גדול מאשר ב־1960. לעומת תשלומים לחוץ לארץ בסך 29 מיליון ל"י הסתכמו התקבולים מחוץ לארץ ב־23 מיליון ל"י. עסקות אלה כמעט כולן הן עסקות של החברות הישראליות. תשלומי הפרמיות למבטחים בחוץ לארץ גבוהים יותר מן התקבולים על חשבון תביעות ביטוח.

(א) התקבולים

תקבולי חברות הביטוח הסתכמו ב־1961 ב־140 מיליון ל"י. השינוי הבולט ביותר, שחל בשנה זו, הוא ירידת חלקם של התקבולים מביטוח אלמנטרי בתוך כלל התקבולים לעומת עליית חלקם של התקבולים מביטוח חיים, שהסתכמו ב־1961 ב־17 מיליון ל"י. כ־40 אחוזים מתקבולים

¹ העסקות עם חוץ לארץ כוללות גם עסקות של סניפי החברות הישראליות בחוץ לארץ. קיימים רק שני סניפים של חברת "מגדל" — באנגליה ובהולנד, והם עדיין צנועים בהיקפם. כן נכללות כאן גם ההעברות לחוץ לארץ מסניפי החברות הזרות בארץ.

לוח י"ח-8
"מאזן התשלומים" של סקטור הביטוח, 1960 ו-1961

(מיליוני ל"י)

תקבולים	1960 *	1961 **	העלייה או הירידה (-) מ־1960 ל־1961	תשלומים	1960 *	1961 **	העלייה או הירידה (-) מ־1960 ל־1961
העברות ועסקות בנכסים ריאליים							
הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח האלמנטרי ובביטוח החיים בארץ	62.9	76.7	13.8	תשלום תביעות והוצאות ליישוב תביעות בביטוח האלמנטרי ובביטוח החיים בארץ	27.0	34.1	7.1
הכנסות מריבית ועמלה בארץ	4.7	5.9	1.2	דמי עמלה	17.0	20.6	3.6
העברות מחוץ לארץ על-חשבון ביטוח-משנה ופרמיות בביטוח האלמנטרי ובביטוח החיים	19.1	22.9	3.8	הוצאות שוטפות	12.7	16.2	3.5
				העברות לחוץ לארץ, בעיקר על חשבון ביטוח-משנה	23.1	28.5	5.4
				השקעות בנכסיהם-ללא-ניידים	1.1	1.2	0.1
סך כל העסקות הריאליות	86.7	105.5	18.8	סך כל העסקות הריאליות	80.9	100.6	19.7
עסקות בנכסים פינאנסיים							
מהמוסדות הכספיים	—	0.8	0.8	הלוואות על חשבון רכישת ניירות ערך ואשראי אחר:	5.5	6.7	1.2
מהעסקים הפרטיים	1.6	1.3	-0.3	לסקטור הציבורי ולחברות ממשלתיות	1.9	2.8	0.9
מקופות הגמל	0.2	0.2	—	לבנקים	0.3	1.2	0.9
ממשקי הבית	7.8	12.7	4.9	למוסדות הכספיים			
מחוץ לארץ	0.8	2.8	2.0	לעסקים הפרטיים (לרבות 80 אחוזים של פרמיות לגבייה)	4.8	5.1	0.3
				למשקי הבית ולמוסדות ללא כוונת רווח	4.0	5.3	1.3
סך כל העסקות הפינאנסיות	10.4	17.8	7.4	סך כל העסקות הפינאנסיות	16.5	21.1	4.6
עסקות בתוך הסקטור							
הקבולים מחברות ביטוח אחרות				תשלומים על חשבון ביטוח-משנה	10.1	12.2	2.1
על חשבון ביטוח-משנה	10.1	12.2	2.1	יתרות, נטו, בתוך הסקטור	-0.3	1.6	1.9
סך כל התקבולים	107.2	135.5	28.3	סך כל התשלומים	107.2	135.5	28.3

אלה מצטברים בקרן לביטוח חיים. הגידול בהכנסות מביטוח חיים נובע לא רק מעליית מספר המבוטחים, אלא גם ממעבר של מבוטחים, מביטוח רגיל לביטוח צמוד, שבו הפרמיות גבוהות יותר.

תקבולי פרמיות הביטוח האלמנטרי כוללים אחוז גבוה של דמי רישום — כ־8 מכלל 68 מיליון ל"י. דמי הרישום מיועדים לכיסוי חלק מהוצאותיהן השוטפות של החברות. כ־20 אחוזים מן התקבולים בסוג ביטוח זה מקורם במשקי הבית, בעיקר במסגרת ביטוח מקיף, הכולל ביטוח דירות מפני גניבה, שריפה וכו', ובמקצת — במסגרת ביטוח כלי רכב של משקי בית. התקבולים מחוץ לארץ הסתכמו ב־1961 ב־29 מיליון ל"י; מזה 22.5 מיליון ל"י של תקבולים בחשבון שוטף, בעיקר תקבולים על חשבון ביטוח משנה של חברות הביטוח הישראליות, וכן החזרת תביעות וביטוח משנה של חברות זרות בארץ. סעיף אחרון זה הסתכם ב־1961 ב־3 מיליון ל"י, בערך. כן כלולות כאן ההכנסות של סניפים בחוץ לארץ המסתכמות בפחות ממיליון ל"י. בעסקות הפינאנסיות עם חוץ לארץ חל ב־1961 גידול ניכר, של 3 מיליון ל"י. גידול זה נובע מרכישת ניירות ערך של חברות ישראליות על־ידי חברות בחוץ לארץ; הללו הם בעיקר ניירות ערך של חברה ישראלית אחת, שהיא חברת בת של חברה מחוץ לארץ, וכן ניירות ערך של חברה ישראלית בעלת סניפים בחוץ לארץ. ולבסוף, כלול כאן הגידול בפקדונות של חברות זרות אצל סניפיהן בארץ.

ההון העצמי של חברות הביטוח גדל ב־1961 גם על־ידי הפצת מניות בשוק, בערך של 2.5 מיליון ל"י.

(ב) תשלומים

כ־75 אחוזים מכלל התשלומים של חברות הביטוח קשורים בעסקות לא פינאנסיות. כאן כלולים תשלומי תביעות המבוטחים, אשר גדלו ב־1961 ב־7 מיליון ל"י והסתכמו ב־34 מיליון ל"י. רובם הגדול של תשלומים אלה הופנה לעסקים, ורק חלק קטן בלבד — למשקי הבית. מלבד תשלומי התביעות בפועל, מסתכמות גם התביעות התלויות בסכומים גדולים.

דמי העמלה, שהם תשלום לסוכנים והוצאות ריבית, ושאר ההוצאות השוטפות מהווים כ־30 אחוזים מכלל התשלומים — שיעור נמוך במקצת מאשר ב־1960, אולם גבוה מאד כשלעצמו. בהעברות לחוץ לארץ, שהן בעיקר על חשבון תשלומים על חשבון ביטוח־משנה על ידי החברות הישראליות, חל ב־1961 גידול ניכר. כ־80 אחוזים מהעברות אלה מוחזרים בצורת תשלומי תביעות או ביטוח משנה של חברות זרות בארץ.

העסקות הפינאנסיות הן בעיקרן בניירות ערך. סכום ניירות הערך גדל ב־1961 ב־6 מיליון ל"י בערך; מזה כ־4 מיליון ל"י הם ניירות ערך בערבות הממשלה, בעיקר של חברת החשמל, וכ־2.5 מיליון ל"י — ניירות ערך של הסקטור הציבורי, בעיקר של הממשלה. סעיף ההלוואות למוסדות הכספיים ולבנקים כולל בעיקר גידול בפקדונות עובר ושב בבנקים, בסך של 1.5 מיליון ל"י, בקירוב, וגידול בפקדונות לזמן קצוב, במיליון ל"י; והשאר — רובם פקדונות למתן הלוואות ופקדונות אחרים במוסדות כספיים.

ההלוואות לעסקים הפרטיים כוללות חובות של סוכנים על־חשבון הפרמיות והלוואות לעסקים מבוטחים. בשנים הקודמות גדלו הלוואות אלה בקצב מהיר יותר מאשר ההלוואות למשקי הבית, אולם עם התפשטות ביטוח החיים חל מפנה מבחינה זו.

ההלוואות למשקי הבית רובן הלוואות על פוליסות ביטוח חיים, ומקצתן — הלוואות לזמן ארוך כנגד משכנתאות. החוב על חשבון תשלומי פרמיות מגיע לסכום פעוט בלבד.